

Ivan Stadtrucker

DEJINY SLOVENSKEJ TELEVÍZIE

Náčrt vývojových tendencií
kultúrotvornej inštitúcie

(1956 – 1989)

PERFEKT

DEJINY SLOVENSKEJ TELEVÍZIE

Náčrt vývojových tendencií
kultúrotvornej inštitúcie

(1956 – 1989)

Ivan Stadtrucker

**DEJINY
SLOVENSKEJ
TELEVÍZIE**

**Náčrt vývojových tendencií
kultúrotvornej inštitúcie**

(1956 – 1989)

Venujem Aničke, Andrejke a Ivonke.

autor

Text © Prof. Ing. Ivan Stadtrucker, CSc.
Photographs © Author's archive, Archive RTVS
Cover Design © Bc. Veronika Sabovčíková, DIGITAL VISIONS, spol. s r. o.
Design © Ing. Pavol Janoško, DIGITAL VISIONS, spol. s r. o.
Slovak edition © Perfekt, 2015

Kniha vyšla s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR

Vyšlo v spolupráci so Slovenským filmovým ústavom

Autor ďakuje za podporu svojho diela Literárnemu fondu

DEJINY SLOVENSKEJ TELEVÍZIE

Náčrt vývojových tendencií kultúrotvornej inštitúcie
(1956 – 1989)

Autor textu: Prof. Ing. Ivan Stadtrucker, CSc.
Ilustračný a obrazový materiál: archív autora a archív RTVS

Recenzenti:
Milan Antonič
Štefan Nižňanský

Odborná spolupráca: PhDr. Andrea Ostrihoňová, CSc.
Jazyková redaktorka: Mária Sabolová
Návrh obálky: Veronika Sabovčíková, DIGITAL VISIONS, spol. s r. o.
Grafická úprava: Pavol Janoško, DIGITAL VISIONS, spol. s r. o.
Zalomenie: DIGITAL VISIONS, spol. s r. o.

Vydal Perfekt, a. s., Karpatská 7, 811 05 Bratislava, ako svoju 734. publikáciu.
Rok vydania 2015
Prvé vydanie

Knihu si môžete objednať vo vydavateľstve PERFEKT, Karpatská 7, 811 05 Bratislava 1,
fax: 02/52 49 97 88, e-mail: odbyt@perfekt.sk, alebo na rovnakej adrese v Kníhkupectve
Vojtecha Zamarovského, alebo na www.perfekt.sk s 30 % zľavou.

Elektronickú verziu tejto knihy si môžete kúpiť na internetových portáloch
www.martinus.sk, www.dibuk.sk, www.prestigio.sk, www.datart.sk a ďalších.

Tlač: POLYGRAFICKÉ CENTRUM
www.polygrafcentrum.sk

ISBN 978-80-8046-738-8
www.perfekt.sk

Úvod

Dejiny slovenskej televízie (či aspoň postihnutie jej vývojových tendencií) som pripravoval celý život; od roku 1956 som zbieral fotografie, dokumenty a spomienky. Spolu s kolegami som bol presvedčený, že budujeme čosi mimoriadne – národnú kultúrnu inštitúciu, ktorá svojím významom prevýši napríklad Maticu slovenskú či Slovenské národné divadlo.

Vo svojich dejinách som chcel poukázať na neznáme, ale z aspektu vývoja relevantné fakty a súvislosti. Veril som, že pre svoj projekt/zámer nájdem podporu, a nenašiel som ju ani na SAV, ani na fakultách VŠMU, UCM, UKF či AU v Banskej Bystrici, ba ani u ľudí na Ministerstve kultúry SR.

A čo je horšie, uprostred práce mi nečakane odišli na večnosť priatelia Laco Šoltýs, Dušan Gábor, Otto Bartoň a ďalší. Ostal som sám a text som dokončieval s nalomeným zdravím. Svojimi Dejinami chcel som vzdať hold všetkým, čo pre slovenskú televíziu pracovali – to však nevysvetľuje, prečo sa končia v roku 1989. V tom roku sa zásadne zmenili politické pomery na Slovensku. Zmenilo sa chápanie slovenskej televízie ako kultúrotvornej verejnoprávnej inštitúcie a v neposlednom rade sa zmenila aj duchovná hierarchia hodnôt.

Bratislava 25. októbra 2015

Prof. Ing. Ivan Stadtrucker, CSc.

Prolegomena k dejinám

*Presne povedané, história neexistuje,
existuje len životopis.*

Ralph Waldo Emerson

Toto je životopis slovenskej televízie

Spracovať dejiny televízie predpokladá vystihnúť základné črty vývinovej tendencie televíznej inštitúcie, ktorej model a ideál sa celé polstoročie menil. Menilo sa jej napojenie na spoločenské prostredie a v priamej závislosti od tohto prostredia bola vystavená mnohorakým podmienenostiam – nielen politickým, ale aj ekonomickým, technickým a personálnym. A je prirodzené, že všetky tieto premen-

livé veličiny poznačovali každodenné vysielanie slovenskej televízie.

Mnohoraká podmienenosť existencie slovenskej televízie je zrejmá už zo stručného historického kalendária, ktoré zverejnila vo svojich úradných tlačovinách a na internete.

Zo stručného prehľadu – pre samotnú slovenskú televíziu kľúčových udalostí – vidieť ich veľkú rôznorodosť.

1. 5. 1953	začiatok vysielania z televízneho štúdia Československej televízie Praha
16. 1. 1954	prvé vystúpenie slovenského divadelného súboru v Československej televízii (Armáde divadlo Martin, predstavenie v Prahe)
1. 1. 1955	prvý prenosový voz uvedený do prevádzky
11. 2. 1955	prvý priamy televízny prenos (hokej, Zimný štadión Praha)
6. 11. 1955	začiatok výstavby televíznej veže na Kamzíku v Bratislave
31. 12. 1955	začiatok vysielania z Televízneho štúdia Ostrava
28. 1. 1956	prvý priamy prenos Československej televízie zo zahraničia (Zimné olympijské hry, Cortina d'Ampezzo)
11. 3. 1956	prvé Góly – body – sekundy
1. 10. 1956	prvé <i>Televízne aktuality a zaujímavosti</i>
3. 11. 1956	začiatok vysielania z Televízneho štúdia Bratislava
21. 11. 1956	prvý priamy prenos divadelnej hry (Divadlo Pavla Országha Hviezdoslava Bratislava, A. Kornejčuk: <i>Krídla</i>)
15. 12. 1956	prvé prevzaté divadelné predstavenie z Televízneho štúdia Bratislava (A. Fredro: <i>Dámy a husári</i>)
15. 5. 1957	prvá televízna inscenácia z Televízneho štúdia Bratislava (V. Novotný: <i>Do videnia, Lucienne!</i>)
1. 1. 1958	prvé <i>Televízne noviny</i> – audiovizuálny denník Československej televízie
2. 8. 1958	retranslačné spojenie Praha – Bratislava (obojsstranné)
12. 1. 1959	začiatok éry bratislavských pondelkov (B. Brecht: <i>Život Galileiho</i>)
9. 12. 1959	prvý televízny seriál z Televízneho štúdia Praha (J. Dietl a spol.: <i>Rodina Bláhová</i>)
2. 5. 1960	prvé použitie telerekordovacieho záznamu vo vysielaní (A. Tvardovskij: <i>Vasilij Ťorkin</i> , prevzaté predstavenie Štátneho divadla Košice)
6. 7. 1961	začiatok vysielania z Televízneho štúdia Brno
18. 2. 1962	prvé použitie snímacích elektrónok typu superortikon v štúdiu (na Zochovej)

25. 2. 1962	začiatok vysielania z Televízneho štúdia Košice
25. 7. 1962	prvá televízna inscenácia z Košíc (J. Kákoš: <i>Vietor do tváří</i>)
27. 8. 1962	prvý program z Televízneho štúdia Košice v celoštátnom vysielaní (L. Smrčok: <i>Búrlivé leto</i>)
18. 1. 1964	prvý priamy vstup z Televízneho štúdia Košice v <i>Televíznych novinách</i>
5. 4. 1965	začiatok výstavby areálu v Mlynskej doline v Bratislave
25. 8. 1965	inštalovaný vyvolávací filmový automat (z firmy Debie) v Starej Trznici
29. 1. 1966	zriadenie krajovej redakcie Československej televízie Banská Bystrica
1. 10. 1966	začiatok prevádzky v televíznom ateliéri Stará trznica
12. 10. 1967	základný kameň na výstavbu novej televíznej veže na Kamzíku (uviedenie do prevádzky 26. 6. 1974)
14. 2. 1970	prvé farebné televízne vysielanie v dejinách Československej televízie (majstrovstvá sveta v lyžovaní vo Vysokých Tatrách)
26. 10. 1970	tri ateliéry v Mlynskej doline odovzdané do užívania
15. 11. 1970	prvá televízna inscenácia vo farbe (baletná suita <i>Carmen</i>)
30. 11. 1970	farebné vysielanie dvakrát do týždňa na 2. programe
27. 9. 1971	prvý ročník Medzinárodného televízneho festivalu pre deti a mládež Cena Dunaja
12. 4. 1973	začiatok výroby dabingu v novom dabingovom štúdiu v Mlynskej doline
9. 5. 1973	pravidelné farebné vysielanie Československej televízie
27. 8. 1974	začiatok výroby dabingu v dabingovom štúdiu v Banskej Bystrici
6. 10. 1975	prvý pôvodný televízny seriál z Bratislavy (<i>Vivat Beňovský!</i>)
11. 12. 1975	druhá etapa výstavby areálu v Mlynskej doline – najvyššia 28-poschodová budova v Československu; 107,5 metrov nad úrovňou terénu
9. 1. 1981	ukončenie tretej etapy výstavby areálu v Mlynskej doline (rozloha ateliéru 1 000 m ²)
25. 11. 1989	prvý priamy prenos z mítingov občanov na Námestí SNP v Bratislave
18. 4. 1990	vláda SR schválila zmenu názvu Československá televízia v Slovenskej socialistickej republike na Slovenská televízia
14. 5. 1990	experimentálne vysielanie na kanáli OK3 (neskôr TA3 – do 1. 7. 1992)
24. 5. 1991	konštituovanie de iure samostatnej Slovenskej televízie ako nezávislej verejnoprávnej inštitúcie
23. 10. 1991	prvé riadne zasadnutie Rady Slovenskej televízie
1. 1. 1993	začiatok samostatného vysielania Slovenskej televízie na dvoch celoslovenských okruhoch
18. 12. 1994	sprevádzkovanie pozemnej stanice na príjem a vysielanie signálu STV cez družice

Prehľad rozmanitých (technických, programových) udalostí možno pokladať za relevantný len z hľadiska presnosti dátumov. Logiku výskytu a vplyv týchto udalostí na ďalší vývoj slovenskej televízie však tento prehľad nepodáva.

Podobne je to aj pokiaľ ide o informačnú a umeleckú produktivitu slovenskej televízie. Zoznam úspechov, cien a odmien, ktorý slovenská televízia uvádza vo svojich úradných dokumentoch, neposkytuje o úrovni televízneho vysielania počas jednotlivých období verný obraz. Názvy a strohé konštato-

vania o získaných oceneniach nič nehovoria o čase vzniku televíznych diel ani o hodnotovej orientácii porôt, ktoré ich udelili. Programy, ktoré ich získali, teda nemôžu byť záväzne posudzované zo stránky ich umeleckej či kultúrnej kvality.

Otázka kvality televíznych produktov je pre dejiny televíznej inštitúcie vždy otázkou kardinálnou, je to však vo svojej komplexnosti nezodpovedateľná otázka.

Autor historiografického diela sa môže s objektivizáciou hodnoty televízneho programu vyrovná iba

častočne tým, že význam (estetickú hodnotu a informačnú funkciu) konkrétneho televízneho komunikátu (z množiny komunikátov ním vyzdvihnutých) sa pokúsi uvidieť vo svetle aj vtedajších, aj dnešných kritických nazeraní na televízne komunikáty (programy, formáty).

Popri hodnotovej nestálosti vysielaných komunikátov nič nevyjadruje labilitu slovenskej televízie ako vysielajúcej inštitúcie lepšie než striedanie osôb vo funkcii jej ústredného riaditeľa.

Výmena ústredných riaditeľov bola priamym dôsledkom celospoločenských turbulencií a iba zriedkavo zohľadňovala výsledky, ktoré dosahovala inštitúcia manažovaná tým-ktorým riaditeľom.

Za daného stavu vecí – keď totiž niet rozhrančujúcich, v pravom zmysle plnoprávných osobností pôsobiacich vo funkcii ústredného riaditeľa – je potrebné pre dejiny slovenskej televízie stanoviť periodizáciu, ktorá nezávisí od konkrétnych osôb.

Ústrední/generálni riaditelia slovenskej televízie

1. Emil B. Štefan	25. 6. 1956 – 31. 10. 1959
2. Jozef Vrabec	1. 11. 1959 – 1. 1. 1970
3. Michal Pecho	1. 1. 1970 – 1. 4. 1973
4. Miloš Marko	1. 4. 1973 – 31. 1. 1984
5. Jaroslav Hlinický	15. 2. 1984 – 10. 1. 1990
6. Vladimír Strnisko	10. 1. 1990 – 11. 1. 1990
7. Roman Kaliský	18. 1. 1990 – 31. 8. 1990
8. Peter Zeman	4. 9. 1990 – 31. 5. 1991
9. Rudolf Šimko	1. 6. 1991 – 31. 3. 1992
10. Marián Kleis	1. 4. 1992 – 30. 9. 1992
11. Peter Malec	1. 10. 1992 – 19. 11. 1993
Miroslav Majoroš*	18. 11. 1993 – 16. 2. 1994
12. Ivan Stadtrucker	17. 2. 1994 – 18. 12. 1994
13. Jozef Darmo	19. 12. 1994 – 19. 12. 1996
14. Igor Kubiš	20. 12. 1996 – 11. 11. 1998
Štefan Dlugolinský*	12. 11. 1998 – 19. 11. 1998
15. Milan Materák	19. 11. 1998 – 19. 8. 2002
Jozef Filo*	20. 8. 2002 – 15. 1. 2003
Jozef Mračna*	20. 8. 2002 – 15. 1. 2003
16. Richard Rybníček	15. 1. 2003 – 10. 7. 2006
Branislav Záhradník*	11. 7. 2006 – 14. 11. 2006
Ľubor Košút*	11. 7. 2006 – 11. 12. 2006
17. Radim Hreha	11. 12. 2006 – 11. 12. 2007
Jozef Mračna*	17. 12. 2007 – 16. 4. 2008
18. Štefan Nižňanský	16. 4. 2008 – 31. 12. 2010
<hr/>	
19. Miloslava Zemková	1. 1. 2011 – 16. 2. 2011 (poverená generálna riaditeľka RTVS)
	17. 2. 2011 – 26. 6. 2012 (generálna riaditeľka RTVS)
Peter Ondro**	27. 6. 2012 – 31. 7. 2012
Daniela Vašinová***	27. 6. 2012 – 31. 7. 2012
20. Václav Mika	1. 8. 2012 –

Pozn.: * štatutári (podľa www.rtvsk.sk)

** štatutárny zástupca pre STV

*** štatutárny zástupca pre SRo

Rámcový vývoj

Skôr než sa pokúsime periodizovať vývoj slovenskej televízie a v rámci jednotlivých období popísať jej vývojové tendencie, naznačíme, čo pod slovenskou televíziou budeme rozumieť a čo bude predmetom nášho záujmu.

Najprv niekoľko spresňujúcich poznámok k samotnému pojmu televízia.

Platteho definícia hovorí, že televízia je masovokomunikačný prostriedok, ktorý je spôsobilý prenášať audiovizuálne obsahy a bez časového oneskorenia sprostredkovať ich relatívne veľkému počtu ľudí rozptýlených na relatívne veľkom území.

Táto definícia sa zhodovala so všeobecnou predstavou verejnosti o televízii v období rokov 1956 – 1989.¹ Bolo prirodzené, že vlastnosti televízie ako hromadného masovokomunikačného prostriedku každý štát využíval predovšetkým na svoje oznamovacie účely. Takýto názor presadzoval aj mediálny teoretik a neskorší ústredný riaditeľ slovenskej televízie Miloš Marko, ktorý tvrdil, že televízia je – len a predovšetkým – prostriedkom masovej informácie a propagandy.

Je pravda, že v posledných desaťročiach dvadsiateho storočia všetky televízie na svete či prinajmenšom v Európe fungovali ako inštitúcie, ktoré sprostredkujú práve aktuálne informácie. V niektorých krajinách televízie pracovali výlučne vo sfére spravodajstva a publicistiky – obmedzovali sa len na priame prenosy dôležitých udalostí a na vysielanie správ o nich. Ďalšie televízie však svoje disponibilné technologické a technické prostriedky (štúdiové zariadenia) využívali (jedny vo väčšej, iné v menšej miere) aj na tvorbu televíznych programov, vyvíjali teda aktívnu činnosť vo sfére estetických informácií.

Slovenská televízia (pod záhlavím Československej televízie) patrila medzi tie európske televízie, v ktorých podiel tvorivých aktivít vzhľadom na vysielacie aktivity bol najvyšší.

Z takéhoto pohľadu budeme v tejto knihe nazerať na Slovenskú televíziu ako na kultúrotvornú ustanovizeň, budeme v nej vidieť špecifický národný a kultúrny fenomén.

Od čias, keď začala vyselať, vyčleňovala sa z programovej štruktúry Československej televízie svojou kreativitou a ponížovala ju pozícia regionálnej televíznej stanice, ktorú jej Praha od počiatku nanucovala. Aj preto oficiálne miesta jej nevedeli prísť na meno. Označovali ju rôzne: Televízne štúdio Bratislava, Československá televízia v Bratislave alebo výnimočne aj Slovenská televízia. Keďže pod hlavičkou Slovenskej televízie (STV) vystupovala iba určitý čas, budeme hovoriť o slovenskom televíznom vysielaní všeobecne, v rovnakom zmysle ako hovoríme o slovenskej kinematografii (ale nie o Štátnom filme).²

Slovenská televízia je kultúrny fenomén, ktorý začal existovať v určitom čase na určitom mieste a vyvíjal sa v závislosti od mnohých a mnohorakých podmienok.

Slovenská televízia svoju kultúrotvornosť prejavila mimoriadne presvedčivo – pozdvihnutím všeobecnej vzdelanosti a estetickej vnímavosti širokých vrstiev obyvateľstva, vytvorením mimoriadnych umeleckých televíznych diel, ale aj tým, že vygenerovala celý rad svetovo uznávaných umeleckých osobností. Tento fakt doposiaľ nebol náležite reflektovaný slovenskou verejnosťou.

Určujúce podmienosti televíznej vitality vytvárali technické, politické, ekonomické, informačné a umelecké podmienky a vplyvy; počas celej existencie slovenskej televízie boli latentne prítomné, ale ich dopad v danom čase na aktuálnu činnosť sa prejavil zakaždým inak, s odlišnou intenzitou a aj pre vývoj televízie na Slovensku bol inak dôležitý.

Postihnúť hlavné vývojové tendencie slovenskej televízie od začiatku pokusného vysielania až po prípravu duálneho televízneho vysielania na Slovensku je dominantným zámerom autora, ktorý svoje kompetencie na naplnenie takéhoto zámeru odvodzuje zo skutočnosti, že po celé skúmané obdobie v slovenskej televízii nepretržite pracoval.

Z pohľadu autora časová simultánnosť všetkých aktuálnych podmienok vytvára akýsi vrkoč súvislostí. Jednotlivé akcie a deje v separátnych rovinách (technickej, politickej, economickej, informačnej a umeleckej) prebiehali súbežne a navzájom sa prepletali.³

¹ Predstava „televízie“, ktorú mal náš občan v období rokov 1956 – 1989, a predstava, ktorú má o „televízii“ dnes, v roku 2015, však nemožno stotožňovať...

² Z prísne konzekventného nazerania, keďže posledný názov inštitúcie bol Slovenská televízia (STV), vyplýva, že dejiny slovenského televízneho vysielania sú do roku 1989 dejinami Slovenskej televízie (STV). Po roku 1989 sa celospoločenské pomery v Československu zásadne zmenili. Slovenská televízia začala fungovať v nových pomeroch, v inej nadväznosti na doktrínu štátnosti a na úžitok pre národnú kultúru. Vzhľadom na novosť a zložitnosť situácie po roku 1989 vývojové premeny Slovenskej televízie ani program, ktorý vyrábala/vysielala, ďalej nebudeme sledovať.

Uvedený fakt znamená kľúčový problém pre každého, kto chce zachytiť vývoj televízie u nás či niekde inde.

Je to tak aj preto, že každý autor historiografického diela, keď zachycuje simultánne sa vyskytujúce vplyvy a udalosti, musí ich začleniť do sukcesívneho sledu, a tak niektoré udalosti sa môžu čitateľovi javiť ako príčiny, iné zase ako následky, hoci v skutočnosti to tak nebolo.

A ešte jedna okolnosť pre postihnutie vývoja televízie (nielen slovenskej) je veľmi dôležitá. Vplyv určitej iniciatívy alebo zásahu (či už z vnútrotelevízneho, alebo z vonkajšieho, mimotelevízneho prostredia) môže sa na televíziou vysielanom produkte/programe prejaviť hneď alebo až po niekoľkých rokoch. Podobne aj realizácia určitého televízneho predsavzatia (od schválenia námetu až po odvysielanie) môže trvať celé roky alebo iba jeden deň.

Periodizácia

Z pohľadu toho, kto po celé sledované obdobie (1957 – 1994) v slovenskej televízii pracoval s uvedenými determinantmi, dá sa celkový vývoj inštitúcie a jej ťažiskové komunikačné aktivity operatívne rozčleniť na dekády:

Prvá dekáda: 1959 – 1969

Druhá dekáda: 1969 – 1979

Tretia dekáda: 1979 – 1989

Štvrtá dekáda: 1989 – 1999

Piata dekáda: 1999 – 2009

Takéto delenie sa zhruba zhoduje s periodizáciou, ktorú nachádzame u niektorých autorov,⁴ zatiaľ čo iní, keďže vychádzajú z iných východísk, dospievajú k inej periodizácii.⁵

Periodizácia, ktorú sme naznačili my, vychádza z konštatovaní, že začiatku štandardného televízneho vysielania predchádzali a podmienili ho dve obdobia: prvé – predtelevízne (do roku 1953); druhé – subštandardné, ktoré zahŕňa obdobia pokusného vysielania z Prahy, Bratislavy a končí sa štandardizáciou celoštát-

nej vysielacej štruktúry (od roku 1953 do roku 1959).

Rok 1959 je začiatkom regulárneho televízneho vysielania na Slovensku.

Rok 1969 znamená koniec obrodného procesu, ktorý spôsobila okupácia Československa.

Rok 1979 súvisí s nástupom politického/ideologického uvoľňovania v Československu.

Rok 1989 priniesol zlomové celospoločenské udalosti – November '89.

Vývoj slovenskej televízie po roku 1989 (nástup nových vysielacích subjektov, rozvoj káblových a satelitných systémov (1994), vznik (8. augusta 2008) a zánik (30. júna 2011) vysielania STV 3 atď. však autor, ako už uviedol, nebude komentovať.

Autor má úmysel – v rámci práve vyznačenej periodizácie – venovať svoju pozornosť predovšetkým kultúrnemu pôsobeniu a umeleckej produktivite televízie na Slovensku. Informačno-spravodajská (propagačná, propagandistická) činnosť slovenskej televízie nebude stredobodom jeho pozornosti, zmieni sa o nej len príležitostne, a to vo vzťahu k výnimočným celospoločenským udalostiam alebo v súvislosti s kultúrno-osvetovým pôsobením televízie.

Pre pochopenie vývojových tendencií a umeleckých výsledkov dosahovaných v tom-ktorom historickom období je nevyhnutné brať na zreteľ zmeny organizačnej štruktúry a rozvrhu vysielania a naostatok, alebo predovšetkým, aj aktuálne technické a technologické vybavenie slovenskej televízie.

Prehistória

Dejiny televízie na území Slovenska sa začali písať v Banskej Bystrici, kde (podobne ako v českom Tanvalde) bolo laboratórium nemeckej armády. Po skončení vojny sa v bansko-bystrických objektoch firmy IDEIX podarilo Ing. Jánovi Dillinbergerovi skompletizovať uzavretý reťazec pre snímanie a zobrazovanie televízneho signálu; zariadenie bolo prvý raz verejne predvedené na zjazde rádioamatérov združených v ČAV na Sliači (1948).⁶ Pre verejnosť mali význam

³ Televízia je technologické zariadenie, ale zároveň aj sociálna ustanovizeň, masové komunikačné médium a tvorivý priestor. Málakedy však „televízia“ bola chápaná takto komplexne. V závislosti od momentálnej spoločenskej situácie bola podporovaná a uprednostňovaná raz technická (na začiatku šesťdesiatych rokov), inokedy komunikačná (na začiatku sedemdesiatych rokov) či umelecká stránka (na konci šesťdesiatych rokov) pred ostatnými. Počas dejín slovenskej televízie sa aktuálne nazeranie menilo a v dôsledku toho sa menilo aj samotné chápanie a fungovanie televízie.

⁴ J. Koščo uvádza roky 1953 – 1962 – 1970 – 1980 (Etapy vývoja ČST. In: *Ludia, roky, televízia*. Bratislava: ČST, 1986, s. 67).

⁵ J. Břinčil udáva tieto: vývoj rozhraničujúce roky 1958 – systém základného podniku, združeného podniku, oborového podniku; 1965 – trust podnikov, oborový podnik; 1974 – oborový podnik, trustový podnik, koncernový podnik (BŘINČIL, J.: *Institucionální a organizační vývoj Československé televize*. Praha: ČST, 1974, s. 114).

⁶ FARÁRIK, P.: Doba nepriala lkarom. In: *Smer*, 13. júna 1990.

len niektoré ďalšie podujatia s týmto reťazcom – na viacerých výstavách (Coburg Bratislava 1952 atď.) popularizovali princíp televízneho prenosu.

V rámci dvojočnice koordinovali izolované pracoviská (napr. Vojenský technický ústav, Poštovní technický a zkušební ústav) svoju činnosť vzhľadom na spoločný úradne stanovený cieľ, ktorým bolo uskutočnenie televízneho vysielania v Československu.

Dňa 23. marca 1948 bol zástupcom tlače predvedený prvý televízny reťazec v činnosti. Širšia verejnosť mala príležitosť oboznámiť sa s princípom televízneho prenosu na MEVRO (Medzinárodná výstava rozhlasu) v Prahe. V tom istom roku v lete sa uskutočnili televízne prenosy obrazu a zvuku z XI. všesokolského sletu na Strahove. Predvádzanie technických princípov televízneho prenosu neprekročilo rámec jarmočnej (veltržnej) kuriozity, sledovalo však skrytý politický cieľ – malo za úlohu sfalšovať históriu a posunúť začiatky televízie v Československu dopredu, tak, aby náskok západných kapitalistických krajín vo sfére televízie nebol taký výrazný.

Na uvedený cieľ malo slúžiť založenie Ústavu rozhlasovej techniky (ÚRT) v apríli 1949. Čoskoro sa však ukázalo, že zavedenie televízneho vysielania v Československu je úloha priveľmi rozsiahla a že presahuje možnosti jediného výskumného ústavu.

Na najvyššej straníckej úrovni bolo preto rozhodnuté, že na realizácii štátne dôležitej úlohy – zaviesť televízne vysielanie do každodennej praxe – sa budú podieľať výskumné ústavy a výrobné závody z rezortu ministerstva všeobecného strojárstva. Čiastkovými úlohami poverili tieto pracoviská:

- národný podnik Tesla Praha zabezpečí výrobu modulovaného vysielača obrazového signálu, ako aj potrebných vysielačov elektrónok,

- národný podnik Tesla Strašnice vyrobí overovaciu sériu televíznych prijímačov,

- Výskumný ústav pro sdělovací techniku A. S. Popova zabezpečí technické spojenie televízneho štúdia s televíznym vysielačom a vývoj televízneho prijímača,

- Výskumný ústav pro vákuovou techniku bude obstarávať vývoj a výrobu potrebných elektrónok,

- ďalšie podniky z rezortov iných ministerstiev sa budú podľa svojej špecializácie podieľať na vývoji a zhotovení štúdiových zariadení.

Pomerne úspešné zvládanie týchto čiastkových úloh umožnilo vláde Československej republiky, aby začiatkom roka 1952 rozhodla, že pokusné pravidel-

né televízne vysielanie pre verejnosť sa v Československu začne 1. mája 1953.

Pôsobenie televízie vymedzovali niektoré už predtým prijaté zákonné ustanovenia. Predovšetkým to bola Ústava Československej republiky (Ústavní zákon ze dne 9. května 1948 č. 150 Sb., částka 52, z 9. června 1948), ktorá jednoznačne určila postavenie rozhlasu a televízie ako národného majetku a výhradnú sféru štátneho záujmu.

Zreteľa hodné sú najmä tieto paragrafy:

- § 22: „Prevádzkovať rozhlas a televíziu je výhradným právom štátu.“ (ods. 2)

- „Výkon tohto práva upravujú zákony, ktoré tiež stanovujú výnimky.“ (ods. 3)

- § 148: „... rozhlas, televízia a film... môžu byť len národným majetkom.“

Niekoľko dní pred prijatím ústavného zákona bol prijatý Zákon o postátnění Československého rozhlasu (Zákon č. 137/1948 Sb. zo dňa 28. apríla 1948), ktorý preniesol na štát všetky práva a záväzky Českého rozhlasu a Slovenského rozhlasu a určil, že činnosť týchto dvoch organizácií naďalej bude vykonávať štátny podnik Československý rozhlas v Prahe.

Zo zákona tiež vyplývalo, že úlohou tohto štátneho podniku je pripravovať a vysielat' rozhlasové a televízne programy („pořady“), ako aj zriaďovať, udržiavať a prevádzkovať potrebné zariadenia. Zákon tiež určil, že najvyššie vedenie podniku podlieha ministerstvu informácií.

Samotnému začiatku pokusného televízneho vysielania u nás predchádzala spleť predpisov a zákonných ustanovení. Patria medzi ne:

- Vládní nařízení č. 73 z 30. mája 1950 – týkalo sa povoľovania telekomunikačných zariadení a splnomocňovalo ministerstvo informácií a osvetly určiť spôsob platenia za televízny prijímač.

- Vyhláška ministerstva informácií a osvetly č. 357/1951 z 20. novembra 1951 splnila tento pokyn a s platnosťou od 1. januára 1952 určila spôsob povoľovania, zriaďovania a využívania stanice prijímajúcej televízny signál. Vyhláška obsahovala aj rozhlasový poplatkový poriadok, ktorý určil, že licenciu na zriadenie a používanie rozhlasovej stanice udeľujú poštové úrady a že výška mesačného poplatku bude 25 Kčs (5 Kčs po menovej reforme v roku 1953).

Predpisy nehovorili nič o podmienkach prijímania televízneho vysielania, ministerstvo spojov ich špecifikovalo dodatočne – až potom, keď Československá televízia už začala vysielat'.

Subštandardné obdobie vysielania českej televízie

Chýbajúca legislatíva

Pri spätnom pohľade do dielne zákonodarcu v období pred začatím televízneho vysielania je zrejмый pojmový zmätok a perspektívne neujasnená koncepcia zo strany vládnych a straníckych orgánov. Do vedúcich pozícií dosadení robotnícki riaditelia si intenzívne uvedomovali svoju veľkú dôležitosť a veľké právomoci, ale nedostatočné vzdelanie a chýbajúca skúsenosť im nedovoľovali myslieť v širších súvislostiach a vzdialenejších horizontoch.

Právny a inštitucionálny stav, v ktorom sa nachádzala televízia v Československej republike okolo roku 1953, možno stručne charakterizovať asi takto:

- právne postavenie televízie je zhodné s právnym postavením rozhlasu,
- legislatívne normy a vykonávacie predpisy vnútri inštitúcie poskytujú pracovníkom televízie právnu oporu, ale z mnohých hľadísk nezohľadňujú špecifiká televízie – sú limitujúcim a brzdiacim faktorom,
- televízia je síce organizačnou súčasťou rozhlasu, prechádzajúceho mnohými premenami, hlavne čo sa týka vnútorného usporiadania a riadiacich právomocí,
- z hľadiska vonkajších inštitučných vzťahov postavenie televízie ešte nie je dodefinované a bude príčinou mnohých kolízií s inými inštitúciami (filmovými, divadelnými, hudobnými).

V týchto často opakovaných konštatovaniach však nie je obsiahnutý jeden pre Slovensko dôležitý fakt: zdanlivo jednoduchým a pragmatickým opatrením – zlúčením Českého rozhlasu a Slovenského rozhlasu do Československého rozhlasu ako spoločnej, „zastrešujúcej“ inštitúcie – prišiel slovenský rozhlas na dlhé desaťročia o svoju suverenitu. Ba čo viac, slovenská televízia od chvíle svojho vzniku dostala sa do područia pražského ústredia. Asymetrický

model riadenia a financovania televízie (a takisto rozhlasu) potom pretrvával počas celého trvania spoločného štátu Čechov a Slovákov a bol permanentným zdrojom napätia.

Pokusné vysielanie v Čechách

Pokusné vysielanie sa začalo 1. mája 1953. Program uviedol herec Jaroslav Marvan a ako slávnostný rečník prehovoril námestník predsedu Rozhlasového výboru Jozef Vrabec. V ten deň sa premietali filmové aktuality (stretnutie prezidenta Antonína Zápotockého s vojakmi, reportáž z cyklistických Pretekov mieru).

Začatím pokusného televízneho vysielania bol splnený politický imperatív: zaradiť sa medzi vyspelé európske krajiny, ktoré majú vlastnú televíziu!

Doba dozrela a vtedajšia elektrotechnika vyriešila technické problémy spojené s televíznym vysielaním. Najlepšie to dokumentuje skutočnosť, že aj v iných štátoch začína televízia vysielateľ približne v rovnakom čase: rok 1951 – Holandsko, Španielsko, Dánsko; rok 1952 – NDR, Poľsko; rok 1953 – ČSR, Švajčiarsko; rok 1954 – Švédsko, Nórsko, Taliansko.

Vo všeobecnosti možno konštatovať viac než päťročné zaostávanie Európy za Spojenými štátmi. Príčin bolo niekoľko: Amerika ani zďaleka nebola druhou svetovou vojnou poznačená tak ako Európa; americké skúsenosti ani vzory sa nedali mechanicky prevziať. Bránili tomu odlišné elektrotechnické normy a iné celospoločenské poslanie televízie. Od televízie sa očakávalo, že to bude v prvom rade kultúrna, nie vyslovene komerčná inštitúcia.

„Prvé mesiace existencie Československej televízie (ČST) patria k najbláznivejším, najnaivnejším, možnože aj k najkrajším v jej histórii, pretože autori, technici aj diváci boli fascinovaní novými možnosťami tvorby.“⁷

⁷ ŠTOLL, M.: *Tři podoby televize*. Praha: LA, 2013, s. 7. Za zmienku stojí, že funkciu riaditeľa ČST vytvorili až v auguste 1953 a že Karel Kohout v tejto funkcii zotrval nasledujúcich šesť rokov.

Pokusné vysielanie z pražského štúdia trvalo ne celý rok. Pravidelne sa začalo vysieľať až v nasledujúcom roku, a to 25. februára 1954 (na počesť 6. výročia Víťazného februára).

Vysielanie siete prebiehalo pod hlavičkou Československej televízie, ale v skutočnosti vysielala česká televízia pre české publikum, pretože distribúcia televízneho signálu bola teritoriálne obmedzená na územie Prahy a blízkeho okolia (vysielanie pokrývalo asi 1 400 km²).

Toto úvodné konštatovanie je dôležité pre korektnú periodizáciu dejín dvoch národných kultúrnych (masmediálnych) inštitúcií. Dovoľuje nám separátne nazerať na vývoj televízneho vysielania v Čechách a na vývoj televízneho vysielania na Slovensku.

Inými slovami, dejiny českej televízie a slovenskej televízie nie sú totožné a len vtedy, ak sa vezmú na zreteľ niektoré odlišnosti, dá sa použiť aktuálna situácia v Čechách ako referenčná základňa pre pochopenie vývoja televízie na Slovensku. Odlišnosti dejín oboch národných televízií nespočívajú len v dátumovej nezhode kľúčových vývojových momentov či v rôznosti jazykov, v ktorých so svojím auditóriom komunikovali, ale aj v nerovnakosti technických prostriedkov, ktorými istým spôsobom komunikovali, a v konečnom dôsledku aj v odlišnosti obsahov, ktoré v rovnakom čase sprostredkovali.

Pražské televízne začiatky

Televizní studio Praha malo v prvých týždňoch svojej existencie iba desať programových pracovníkov, ktorí tvorili televízny program zo dňa na deň. Vysielalo sa dve-tri hodiny denne najprv dvakrát a koncom roka 1953 trikrát do týždňa. V dosahu petřínskeho vysieľača sa dal televízny program sledovať asi na 350 televízoroch (toľko sa ich do konca roka 1953 predalo).

V prvých dňoch televízneho vysielania bolo u nás dokopy 1 255 sovietskych televízorov značky Leningrad T-2, vyrobených v NDR. Obrazovky týchto televízorov boli malé a citlivé na vonkajšie svetlo, aj keď prijímač nebol zapnutý, preto sa divákovi odporúčalo, aby si na obrazovku zhotovili záclonku (zvyk zakrývať obrazovku potom v domácnostiach pretrvával dlhé roky).

Štatistiky udávajú, že do konca roka 1953 bolo u nás vyrobených 12 300 televíznych prijímačov. V tom čase televízor stál 4 000 Kčs a takýto výdavok si málokto mohol dovoliť. Ministerstvo vnútorného

obchodu preto znížilo cenu televízorov na 2 000 Kčs. Do konca roka 1954 zaevidovali 3 833 koncesionárov, o rok už 32 119 a v roku 1956 ich bolo 47 888. V roku 1957 ich počet stúpol na 172 782, v roku 1958 na 250 000 a v roku 1959 až na 518 987. V skutočnosti však televíznych divákov bolo oveľa viac, ľudia sledovali televízne vysielanie kolektívne, neraz sa pred malou obrazovkou tlačilo aj dvadsať-tridsať zvedavcov. A niektorí z nich vydržali dívať sa dlhý čas aj na obyčajný monoskop.

Televízne prijímače mali pôvodne obrazovku 15 x 20 cm, až v roku 1956 sa začalo prechádzať na televízory s obrazovkou 22 x 28 cm.

Okrem vysielania filmov, ktoré boli pôvodne určené na premietanie v kinách, zvýšené vysielania boli živé a vysielali sa ako ateliérové programy.

Až koncom roka 1954 pražská televízia získala prenosový autobus, ktorý umožňoval priame prenosy športových zápasov a divadelných predstavení; počet odvysielaných hodín postupne rástol a zvyšovala sa aj atraktivnosť vysielaných programov.

Okolnosti zrodu televíznej inštitúcie

V prípade Československej televízie nemožno hovoriť o inštitucionálnom vývoji. Československá televízia ako inštitúcia sa nevyvíjala smerom k lepším, dokonalejším organizačným podobám, Československá televízia sa menila a podliehala zmenám, ktorým chýbali racionálne dôvody, ale nechýbali im politické zdôvodnenia.

Tri konštitutívne zložky, ktoré tvoria podstatu každej televízie (každej televíznej inštitúcie), a to technika, ekonomika a program, sa ocitli a po nasledujúce desaťročia ocitali v nedefinovaných a nedefinitívnych vzájomných vzťahoch. Determinovali tým prirodzený vývoj televízie (ako prostriedku masovej informácie a propagandy, ako aj kultúrnej inštitúcie) a v mnohom boli brzdou jej prirodzeného rozvoja.

V prvom rade boli na vine riadiace orgány, či už nadriadené mimotelevízne, alebo im podriadené vnútrotelevízne. Imperatívom doby bola zásada, že na vedúcich miestach môžu byť len kádromu spoľahliví predstavitelia/zástupcovia robotníckej triedy. Títo ľudia často nemali robotnícky pôvod (a s robotníckou triedou ani nemali nič do činenia, no pri každej príležitosti zdôrazňovali svoju oddanosť robotníckej triede) a vzhľadom na svoje nízke vzdelanie nedokázali chápať zložitú problematiku, ktorú nové masmédiu so sebou prinášalo.

Objektívne treba uznať, že šlo o problematiku zložitú, ale aj principiálne novú, bezprecedentnú, takú, ktorá bola navyše opradená spleťou starých i nových, v mnohom ohľade nedomyslených a protirečiacich si zákonných ustanovení.

Čelní predstavitelia Komunistickej strany Československa, vlády Československej republiky a im podriadení riaditelia Československej televízie postulovali úlohy a ciele, ktorých naplnenie neboli v stave garantovať. Táto skutočnosť sa hmatateľne prejavovala najmä vo sfére televíznej techniky, ktorá je základným predpokladom úspešného fungovania celej televízie.

V tejto súvislosti je nevyhnutné poznamenať, že v pozadí vtedajšieho myslenia a konania – ako jeho najvyšší strategický cieľ a zmysel – fungovala dnes už zabudnutá zásada, podľa ktorej Československo muselo byť v každom smere nezávislé a samostatné. Napríklad všetky súčiastky pre československé autá museli byť vyrobené v Československu. Uplatňovanie tejto zásady vo sfére televíznej techniky, ako ešte ukážeme, malo nedozerané následky; spôsobilo to mnohoraké ekonomické i morálne škody.

Dobová podmienenosť

Pre posúdenie situácie, v ktorej sa nachádzala televízia v prvých rokoch svojej existencie v našej republike, sú relevantné najmä tieto okolnosti:

- materiálno-technickú základňu televízie, to znamená televízne štúdiové, prenosové a vysielacie zariadenia a prijímače, zabezpečovali (len) československé výskumné ústavy a priemyselné podniky,

- predaj prijímačov vykonával štátny a družstevný obchod, údržbu a opravy prijímačov robili podniky miestneho hospodárstva,

- šírenie televízneho signálu a prevádzkovanie prenosových zariadení patrilo do kompetencie rezortu spojov,

- výhradnou autoritou na výrobu televíznym reťazcom vysielaných programov bolo televízne štúdio,
- všetky verejné inštitúcie boli povinné umožniť televízii prenos alebo záznam zo svojich podujatí.

V kontexte uvedených skutočností Usnesení č. 61 ze 42. schůze vlády (z 29. augusta 1953, č. j. V 2171/53) predstavuje dokument, ktorý mal pre televízne vysielanie zásadný význam. Stanovoval, že akékoľvek verejné podujatie (divadelné predstavenie, koncert, športové stretnutie) televízia môže bezplatne prenášať, vysielat' alebo zaznamenávať.

Toto vládne rozhodnutie znamenalo pre programovú tvorbu výraznú pomoc a podporu. V danej dobe bolo – z hľadiska vývoja televízie – rozhodnutím pozitívnym. A bolo aj politicky/ideologicky plne zdôvodnené; v spoločnosti smerujúcej k „socializmu“ bolo nežiaduce, aby národné podniky, štátne a družstevné inštitúcie spolupracovali na obchodnej báze.

Voľný prístup televízie ku všetkému daniu z kultúrno-historického hľadiska mal neoceniteľný význam. Nebyť tejto výsady mnohé kultúrne podujatia (koncerty, divadelné predstavenia) by zostali pre širokú verejnosť nielenže nedostupné, ale dnes by už v kultúrnej pamäti národa vôbec neexistovali. Televízne archívy, ktoré v minulosti zo strany televízie boli pociťované ako príťaž, so svojimi filmami, telekordingami a neskôr aj videozáznamami dnes predstavujú klenotnice národnej kultúry.

S pribúdajúcimi rokmi a so silnejúcou komercializáciou verejného života sa zásada bezplatných televíznych prenosov stala príčinou mnohých kolízií, sporov a právne neriešiteľných situácií. Bola modifikovaná až Zákomom o televízii (č. 18/1964), na ktorý odborná i laická verejnosť musela čakať celých desať rokov.

Bez uvedomenia si týchto dobových (materiálnych, technických, ekonomických a ideovo-politických) podmieneností sa komunikačná situácia a vývoj televízneho masmédiu ani v Čechách, ani na Slovensku nedá pochopiť.

Subštandardné obdobie vysielania slovenskej televízie

Vysielanie slovenskej televízie v skúšobnom období (ale ešte aj dlho po ňom) sa musí z triezveho pohľadu javiť ako čosi neskutočné. Zopár elektrotechnických inžinierov, zopár rozhlasových zamestnancov a jeden ročník čerstvých absolventov priemyslovej školy s jedným prerobeným autobusom a v jednej kancelárskej miestnosti na kopci nad Bratislavou spoločnými silami dokázali zázrak – na Slovensku uviedli do života naozajstné televízne vysielanie.

Začiatky televízie na Slovensku

Politické rozhodnutie, že televízia bude na Slovensku, dozrelo v nadväznosti na české kraje.

Pri Oblastnej správe rádiokomunikácií v Bratislave (na základe vtedajšej organizácie rozhlasového vysielania podľa sovietskeho vzoru bola zaradená do rezortu spojov a zabezpečovala rozhlasovú a neskôr televíznu techniku pre Štátny výbor pre rozhlas) založili koncom roka 1953 skupinu pre výstavbu televízie na Slovensku. Mala dvoch členov: Ernesta Čajkoviča a Petra Stahla. K 1. januáru 1954 boli preložení do Výskumného ústavu rádiokomunikácií (VÚRK) Praha, aby sa oboznámili s problematikou výstavby a prevádzky televízie. V Prahe bolo televízne vysielanie v prevádzke už osem mesiacov, a tak mohli prevziať a v Bratislave aplikovať niektoré skúsenosti z Prahy. Pred Bratislavou však dostala prednosť Ostrava, pre ktorú Spojprojekt Praha naprojektoval malé štúdio a vysielateľ s pokrytím celej ostravskej aglomerácie.

Pre pochopenie logiky vývoja televízneho vysielania na území bývalého Československa je nevyhnutné uvedomiť si, že výstavbu televíznych vysielateľov a sprevádzkovanie jednotlivých vysielacích stredísk (televíznych štúdií) primárne nepodmieňoval stav techniky ani dostupnosť televízneho vybavenia. Všetko záviselo od rozhodnutia najvyšších stranických orgánov.

Chronológia výstavby regionálnych televíznych vysielateľov, regionálnych televíznych stredísk a retranslačných spojení medzi nimi bola jednoznačne a nespochybniteľne predurčená politickým príkazom; už v tom čase v odborných kruhoch na Slovensku bol rozšírený názor, že Praha zámerne rozhodla, aby Ostrava z prestížnych dôvodov začala vysielateľ v Československu ako druhá, a že Bratislava má s vysielaním začať v poradí až ako tretia.

Ostravské televízne štúdio vstúpilo po prvý raz do éteru so svojím vysielaním 31. decembra 1955, a to silvestrovským programom. Toto (a len toto!) vysielanie sledovali diváci iba na území ostravského regiónu.

Príbeh Bratislavy

Pri zotrvaní vo sfére faktov môžeme stroho konštatovať, že každá televízna stanica, ktorá by bola chcela v prvom období (približne v rokoch 1950 – 1960) na území Československej republiky vysielateľ, musela mať na to (okrem licencie) vlastný televízny ateliér (štúdio) a vlastný televízny vysielateľ. A každá televízna stanica si musela vyrábať/zaobstarávať programy sama a vysielateľ ich naživo.

Vysielateľ Kamzík

Kronikári zaznamenali, že v Bratislave sa počas roka 1954 konal prieskum pokrytia signálom pre rôzne umiestnenia vysielateľa, ktorý mal byť vybudovaný spolu s provizórnym štúdiom. Do úvahy prichádzal buď vrch Stráže v úrovni bratislavskej Koliby, kde už vtedy bol vysielateľ ministerstva vnútra pre účely rušenia zahraničných rozhlasových staníc, čiže priestor v intraviláne s vybudovanou infraštruktúrou, alebo vrchol kopca Kamzík (444 m), ktorý síce vysoko prevyšoval okolitý terén a sľuboval lepšie pokrytie signálom (od Záhoria až po Nové Mesto nad Váhom, Nitru a Komárno), ale vyžadoval dvojnásobné nákla-

dy, keďže v tomto priestore nebola ani cesta, ani energia, ani voda.

V novembri 1954 padlo rozhodnutie pre Kamzík. Projektová kancelária Spojprojekt so svojimi pobočkami v Prahe a Bratislave naprojetovala stredisko na Kamzíku podľa projektu TV Ostrava kompletne – vrátane vysielacej veže a infraštruktúry (cesta, energia, telefón, vodáreň atď.) rovnako ako v Ostrave.

Výstavba sa začala na jar roku 1955, krátko nato však bola prerušená (do konca prvého polroka). Na politický príkaz bolo totiž všetko stavebné drevo zo západného Slovenska predisponované na stavbu makety pamätníka osloboditeľov na Slavíne, ktorá mala poslúžiť pri hľadaní presného umiestnenia pylónu so sochou vojaka (našlo sa v osi Ulice Malinovského atď.). V dôsledku tohto príkazu, ktorý dobre ilustruje priority vtedajšieho politického vedenia, nebolo z čoho vyrobiť debnenie základov budovy televízneho vysielateľa a veže. Po opätovnom začatí prác sa, samozrejme, šturmovalo, čo viedlo k chybám (základy ľavej časti budovy boli položené o 80 cm vyššie ako pravej, a tak sa museli podlažia vyrovnávať a schody nadstavovať).

Vlastné práce na stavbe televíznej veže na bratislavskom Kamzíku sa začali 6. novembra 1955 a v auguste 1956 sa cez provízornu televíznu anténu skúšobne vysielal televízny signál. Výstavbu televíznej veže zabezpečovala Oblastná správa rádiokomunikácií v Bratislave, výstavbu organizačne riadil Ing. Štefan Tobiš. Projekt vypracovali a oceľovú konštrukciu veže postavili Vítkovické železiarne.

Prvá televízna veža na Kamzíku bol vysoká 112 metrov a jej signál pokrýval Bratislavu a časť Západoslovenského kraja. Priamo pod vežou sa nachádzala budova vysielateľa s kancelárskimi, v ktorých zriadili provízorne televízne štúdio.

Televízne štúdio Bratislava

Dňa 14. januára 1955 na úrade Zboru povereníkov sa konštatovalo, že vhodný objekt na prestavbu sa nepodarilo nájsť a že „vysielaciu sálu“ treba vybudovať ako novostavbu. Pod „vysielacou sálou“ sa rozumel štúdiový ateliér s odbavovacím pracoviskom – ako jedna funkčná jednotka. V ateliéri boli kamery na výrobu televíznych programov. Odbavovacie pracovisko umožňovalo prenos televízneho signálu na vysielateľ. Takouto funkčnou jednotkou bolo televízne štúdio na Kamzíku, neskôr aj štúdio v Tatre.

Zvláštna komisia ministerstva spojov „pre predbežný výber miesta pre rádiokomunikačné prevádz-

kové objekty“ vo veci predbežného výberu staveniska televíznej prenosovej sály v Bratislave v dôvernom materiáli vytypovala lokality Gottwaldovo námestie, Vajnorská cesta, Dulovo námestie, Novomestská ulica, Legionárska ulica, Murmanská výšina, Františkánske záhrady a Somársky vrch. Podmienkou bola priama viditeľnosť na vysielateľ na Kamzíku a ľahká dopravná dostupnosť pre účinkujúcich.

Prednosť v tom čase dostalo Gottwaldovo námestie, hlavným argumentom pri jeho voľbe bola skutočnosť, že je to priestor, kde sa konajú verejné manifestácie. Priestor v okolí Gottwaldovho námestia bol pre televíziu aj z mnohých iných aspektov vhodný, zostal však nevyužitý (hoci len dočasne – v tejto lokalite postavili budovu zvanú „pyramída“ a v nej našiel svoj domov rozhlas).

Označenie *televízne štúdio* (aj keď provízorne) bolo iba metaforické a priveľmi nadnesené na označenie skromného priestoru, ktorý v neveľkej budove na Kamzíku prispôbili televíznym potrebám.

Televízne štúdio na Kamzíku pozostávalo z televízneho ateliéru rozprestierajúceho sa na ploche 6 x 10 metrov a z prilahlých technických/obslužných miestností.

Príprava vysielania

Technickú prípravu slovenského televízneho vysielania zabezpečovalo oddelenie televízie, ktoré zriadili pri Oblastnej správe rádiokomunikácií. Prvým zamestnancom bol Ing. Štefan Oravský a po ňom prišiel Ing. Štefan Mokoš. Najprv sa oboznámili s prevádzkou rozhlasového vysielateľa Bratislava-Prievoz a potom odišli na zapracovanie sa do Prahy – do televízneho štúdia v Meštianskej besede, do Výskumného ústavu rozhlasu a televízie (VÚRT), ktorý projektovali, a do podniku Rádio-stavby, v ktorom vyrábali technologické zariadenia pre televíziu.

Po nich odišli na zácviak do Prahy ďalší novopriatí televízni zamestnanci, technickí i programoví.

Do práce v technických profesiách nastúpili poväčšine mladí absolventi a absolventky elektrotechnických priemysloviek a spolu s nimi niekoľkí inžinieri. Na ich pleciah spočívala nasledujúcich desať až pätnásť rokov zodpovednosť za televíznu technickú prevádzku. Boli medzi nimi: Ján Šimko, Jaroslav Mockovčák, Miro Polák, Marián Tršťan, Dušan Pivko, Stanislav Filo, Juraj Hub, Ing. Jozef Nádaždy, Ing. Branislav Hrnčiar. Prvými televíznymi technikami boli Marta Tučňovičová-Tršťanová, Viera Juri-

šová-Mockovčáková, Viera Jagošová-Stadtruckerová, Klára Mareková-Banská, Ľudka Ježíková-Ištvánčíková. Neskôr k nim pribudli: Eduard Jamrich, Vašek Kouba, Henrich Hartman, Jozef Krippel, Ing. Róbert Hetényi.

Technický útvar bratislavskej televízie sa formoval v rámci spojov, zatiaľ čo programový útvar bratislavskej televízie sa rodil v rámci Československého rozhlasu.

Separátne televízne oddelenie ustanovil vtedajší riaditeľ bratislavského rozhlasu Jozef Vrabec (neskôr sa stal riaditeľom bratislavskej televízie). V prvom období do televízneho oddelenia patrili: Július Mazanec, Ján Rehák, Jozef Ružiak, Ján Pavlec, Radoslav Siváček, Zora Bachnárová a Emil Rožňovec. Aj oni absolvovali zácvičenie v Prahe.

Súbežne s personálnymi prípravami prebiehala príprava štúdiových zariadení v Tesle Radiospoj Praha (výroba štúdiového zariadenia pre Kamzík a mobilného zariadenia pre reportážny voz).

Televíznu vysielacu vežu aj s anténovým systémom a výťahom dodali Hutné montáže Ostrava (vedúci J. Náhlý), vysielateľ Tesla Hloubětín (vedúci J. Ševčík). K dvojici Š. Oravský a Š. Mokoš, ktorí po stáži v Prahe dozerali na realizáciu výstavby, pribudli v roku 1955 ďalší dvaja: J. Nádaždy a M. Polák.

Prvý večer v dejinách slovenskej televízie sa uskutočnil z trojkamerového prenosového voza priamo, teda nie cez odbavovacie pracovisko štúdia, čo v porovnaní s televíznymi vysielaniami z Prahy a Ostravy bola výnimka.

V čase, keď televízia na Slovensku začala vysielateľ, k dispozícii mala dva programotvorné zdroje.⁸

Jedným zdrojom bolo provizórne štúdio (zdroje signálu: dve štúdiové superikonoskopové kamery, 35-milimetrový filmový snímač a monoskop). Štúdio umiestnené priamo na televíznom vysielateľi Kamzík slúžilo súčasne ako hlásateľňa, spravodajské štúdio a štúdio pre publicistické a mládežnícke programy; postupom času bolo doplnené snímačom 16-milimetrových filmov a oddelenou hlásateľňou s kamerou. Technické vedenie štúdia tvorili: Stahl, Krippel, Trstán.

Druhým programotvorným zdrojom bol *prenosový voz*. V skutočnosti šlo o dva autobusy, ktoré zabezpečovali televízne prenosy kultúrnych, spoločenských a športových podujatí v oblasti veľkej Bratislavy. Súprava bola výrobkom Tesly Radiospoj v Prahe-Podbabe a inštalovaná na podvozku autobusu Škoda 706. V jednom autobuse bolo zariadenie na spracovanie signálu troch superikonoskopových kamier so štvorobjektíovým karuselom, obrazová a zvuková réžia, v druhom autobuse bola napájacia časť a káble. Technické vedenie prenosov mali na starosti: Ing. Nádaždy, Ing. Mokoš, Kovan, Pivko, Bauer.

Prvé vysielanie slovenskej televízie

Čo sa týka prvého obdobia dejín slovenskej televízie, kľúčové sú dva dátumy: **3. november 1956** a **9. december 1959**.

Prvý dátum znamená deň, v ktorom slovenská televízia začala vôbec vysielateľ (pokusne, neštandardne), a druhý je dňom, od ktorého začala vysielateľ (nepokusne, štandardne) v relatívne regulárnych podmienkach (v budove bývalej Tatra banky).

Za špecifikum čisto bratislavské možno pokladať fakt, že prvé televízne vysielanie sa neuskutočnilo tak ako v Prahe – z ateliérového priestoru, ale formou priameho televízneho prenosu z exteriérových priestorov bratislavského Parku kultúry a oddychu (PKO).

Podobný priamy prenos scénického predstavenia (*Predaná nevesta* z Národného divadla) vysielala pražská televízia po prvý raz dňa 17. apríla 1955, čiže až dva roky po začatí svojho vysielania (1. mája 1953).

Napriek mnohým a mnohorakým problémom sa vďaka entuziazmu všetkých zúčastnených prvé verejné televízne vysielanie na Slovensku začalo **3. novembra 1956** priamym prenosom predstavenia tanečného súboru SĽUK z bratislavského Parku kultúry a oddychu.⁹ Nezačalo sa však podľa plánu 7. novembra 1956 na počesť VOSR predstavením opery *Svätopluk* zo Slovenského národného divadla. Tento pô-

⁸ Autor (I. S.) za relevantné pokladá informácie, ktoré Ing. Peter Stahl vyslovil vo svojej prednáške *Vývoj televízneho vysielania na Slovensku*. Predniesol ju v NTM v Prahe dňa 27. mája 1999. Čo sa týka problematiky technického vývoja televízie na Slovensku, Ing. Peter Stahl je veľkou autoritou, pretože sám tento vývoj – prvých pätnásť rokov existencie televízie na Slovensku – ovplyvňoval.

⁹ Článok v bratislavskom *Večerníku* zachycuje atmosféru 3. novembra: „Zhromaždenie. Napäté a tiché. Niektorí na špičkách a s natiahnutými krkmi. Pohľady upreté na televízor vo výklade. Na obrazovke tancujú junáci, okolo spev a výskot, akoby to ani nebolo v Bratislave pred Carltonom, ale na nejakej dedinskej veselici. A aj keď v sobotu večer bola zima, ľudia sa nehli od obrazovky a trpezlivo čakali na koniec programu (...).“